

MARKUS HANNILA

Kapinallinen egoismi, hedonistinen politiikka ja anarkia

Max Stirnerin asemaa filosofian historiassa on vaikea paikantaa. Vaikka hänen nimensä tunnetaan, harva on lukenut hänen kirjoituksiaan. Yhden näkökannan mukaan hän on sangan merkityksetön hahmo tai parhaimmillaankin vain aikakautensa tyyppiesimerkki¹. Toisten mielestä hänen kirjoituksensa ovat niin vaarallista luettavaa, että ne on pyrittävä kumoamaan tai niistä on vaiettava². Stirnerin ajatusten vaarallisuus ja anarkistisuus kiteytyy seuraavissa iskulauseiden kaltaisissa otteissa – *Valtio ja minä olemme vibollisia – Mikään ei ole minun asiani – Tartu nyt ja ota mitä tarvitset! Tämän myötä kaikkien sota kaikkia vastaan on julistettu. Minä itse päätän, mitä minä haluan...* Monesti hänen ajatuksiaan ei silti pidetä ainutlaatuisina, vaan pohjustuksena ainutlaatuiselle ajattelulle jossain Nietzschen ja poststrukturalistien välisellä akselilla.³

Ainoa ajattelun linja, jossa Stirnerin teoksilla on avoimesti ollut vaikutusta ja merkitystä, on anarkismin perinne Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Anarkistienkin parissa Stirneriin suhtaudutaan ambivalentisti. Jotkut tuntevat hänet ja tunnustavat hänen ansionsa, toiset vaikenevat ja kolmannet tuomitsevat. Stirnerin aikakautta edustavista anarkisteista Pjotr Kropotkin, Mihail Bakunin ja Pierre-Joseph Proudhon sivuuttavat hänet. Hieman myöhäisemmistä suuruuksista Emma Goldman tunnustaa avoimesti Stirnerin kirjoitusten merkityksellisyiden⁴. Anarkismin historioitsijan Georg Woodcockin mukaan Stirner on ollut merkittävä anarkismin teoreetikko⁵.

Kategorisoivassa historiankirjoituksessa Stirner liitetään individualistisen anarkismin kehittelijöihin. Individualistisen anarkismin keskiössä on yksilö, kun taas sosialismista vaikutteita saaneessa sosiaalisessa anarkismissa painotetaan kollektiivia. Yksilön korostamisen vuoksi eräät anarkistit vierastavat Stirneriä ja ovat pyrkineet kieltämään hänen ajatustensa merkityksen sekä niiden yhteensopivuuden anarkistisen aatteen kanssa⁶.

Nykyinen kiinnostus Stirneriä kohtaan on virinnyt ei-vasemmistolaiseen anarkismiin (ja vasemmiston jälkeiseen anarkismiin) liitettävien ajattelijoiden piirissä, mutta hän on saanut tunnustusta myös vasemmistolaisilta ajattelijoilta. Stirneristä kiinnostuneen monitahoisen suuntauksen yhdistävä tekijä on radikaali kapitalismin ja teollisen massayhteiskunnan kritiikki. Esimerkiksi Saul Newman, Bob Black, Hakim Bey, Wolfi Landstreicher ja Michel Onfray tunnustavat Stirnerin merkityksen ja perustavat ajatteluaan hänen filosofiaansa.

Stirner itse ei koskaan tunnustautunut anarkistiksi, pikemminkin hän kritisoi kaikkiin ismeihin takertuvia, niin sosialisteja ja kommunisteja kuin anarkistejakin.

Hän haukkui pääteoksessaan ”ensimmäisen anarkistin” Pierre-Joseph Proudhonin⁷ ajatuksia avoimesti. Ismejä vastustava Stirner sanoo kuitenkin oman filosofiansa olevan egoismia. Hän ei kannata anarkismia, mutta hänen filosofiaansa voi pitää anarkiana. Anarkia tarkoittaa kirjaimellisesti (elämistä) ”ilman esivaltaa”⁸, ja Stirnerin filosofia perustuu nimenomaan tähän – elämään omien ehtojen mukaan ilman ulkoisiin tai sisäisiin auktoriteetteihin uskomista. Siksi Stirnerin kapinallisuus ei ole perinteistä vallankumouksellisuutta:

”Vallankumous pyrki uudelleenjärjestämiseen, kapina pyrkii siihen ettei meitä järjestetä, vaan että itse järjestymme, eikä se aseta kimmeltävää toivoa 'Instituutioihin'. [...] Vallankumous käskää tekemään järjestelyitä, kapina vaatii ylösnousemista tai itsensä kohottamista. [...] Mikä perustuslaki tulisi valita, tämä kysymys askarrutti vallankumouksellista päätä [...] Kapinallinen pyrkii olemaan ilman perustuslakia.”⁹

Kapinallinen egoismi

Stirnerin filosofiassa ei ole mitään erityisen ihmeellistä – monet hänen keskeisistä ideoistaan ovat suorastaan itsensänselvyyksiä. Stirnerin arvo on siinä, että hän saa muistamaan nuo itsestänselvyydet. Yksi näistä on egoismin arvo. Stirnerin egoismi on pyrkimystä vapautua yksilöä alistavasta sisäistyneestä kulttuurin arvojärjestyksestä. Kulttuurin arvot ja elämäntavan säännöt ovat yksilön omaehtoisuutta rajoittavia uskomuksia, jotka kummistusten lailla vainoavat ja pakottavat ihmiset tottelemaan. Kulttuurin arvojärjestys kannattelee sosiaalista järjestystä ja saa yksilön alistumaan yhteiskunnalle sekä esivallalle. Kun uskollisuus ideoita kohtaan kumotaan, uskollisuus ideoiden edustajaa kohtaan heikkenee. Keisari, poliisi, herra, kenraali, kansakunta, isänmaa... kaikki auktori-

teetit ovat vahvimmillaan niihin uskovan mielessä. Ilman yksilön uskollisuutta auktoriteettien valta murenee kuin hiekkalinna. Tämä Stirnerin oivallus on yksinkertaisuudessaan typeryttävä ja monien realistien mielestä varmasti naiivi. Silti oivalluksen yksinkertaisuus osoittaa, miten helposti yhteiskuntakausaliteetti vie ihmisen mukanaan.

Stirner aloittaa egoismin kehittelyn kuvauksella ihmismielen kehityksestä lapsuudesta aikuisuuteen. Hän näkee ihmiselämän ilmenevän alusta asti pyrkimyksenä saavuttaa ote itsestä ja omasta elämästä. Taistelu 'itsensä asettamisesta' – *Selbstbehauptung* – on väistämätön. Vauvan elämä on jatkuvaa törmäämistä itsen ulkopuolisiin kappaleisiin ja pyrkimystä lisätä omaa valtaa suhteessa maailmaan. Lapsuudessaan ihminen on vanhempiensa vallan alainen ja syyt toimia sääntöjen mukaan ovat viime kädessä omaa kehoa koskevien materiaalien rangaistusten tai palkkioiden kannustamia.¹⁰ Joutuessaan alistumaan maailmalle ja muille ihmisille ihminen jatkuvasti etsii pakokeinoja ja heikkoja kohtia, joiden avulla voisi vapautua auktoriteetin vallasta.

"Kepin takaa nousee, voimakkaampana kuin se, meidän uppiskaisuutemme, uppiskainen rohkeutemme. Pääsemme kaiken taakse, joka oli meille kammottavaa ja vierasta, kepin kammottavan vallan, isän tiukan katseen jne., ja kaiken takaa löydämme Ataraksiamme, siis horjumattomuutemme, pelottomuutemme, vastavoimamme, ylivoimamme, lannistumattomuutemme."¹¹

Ihmiselämän kokemuksen fyysiset rajat johtavat 'mielen' (*Geist*) kehittymiseen. Lapsen uteliaisuus ja halu päästä selville siitä, mitä asioiden takana on, aluksi hyvin kirjaimellisesti, johtaa oman rohkeuden ja uppiskaisuuden ymmärtämiseen: vaikka fyysinen ruumis kärsii, suhtautu-

mista kärsimykseen voi muuttua. Ihminen alkaa samastaa itsensä yhä enemmän mieleen: hän nousee maallisten rajoitteiden yläpuolelle. Oivallus mielestä vapauttaa materiaalien auktoriteettien ja materiaalsen maailman vallasta, mutta se synnyttää uudet vallanpitäjät. Mielen maailmassa korkein valta on ajatuksilla, ideoilla ja uskomuksilla, joiden äänitorvena omatunto toimii. Lapsuuden konkreettisuudesta irtautumisen myötä syntyy myös usko normien yleiseen velvoittavuuteen ilman tarvetta vedota rangaistavuuteen.¹² Pienelle lapselle sääntö pätee, koska sen rikkomisesta seuraa rangaistus. Idealismien vaiheessa olevan mukaan sääntöjen rikkomisesta tulee tai voi seurata rangaistus, koska sääntö on yleisesti pätevä. Idealistisessa vaiheessa yksilö alkaa määrittää itseään yhteiskunnallisen asemansa, roolinsa ja yhteiskunnassa rakentuneen identiteettinsä mukaan.

Aikuisuuteen ihminen Stirnerin mukaan siirtyy rakastuttuaan omaan ruumiilliseen olemassaolonsa ja nauttiessaan elämästä lihaa ja verta olevana yksilönä. Yksilölle kehittyä itsekeskeisen nautinnon halu.¹³ Aikuisuudessa ihminen löytää myös ajatusten takaa itsensä niiden lähteenä ja hyväksyjänä. Tässä toisessa itseoivalluksessa syntyy egoistinen 'ainutkertainen' (*Einzig*), joka ottaa ajatukset omaisuudekseen. Aikuiselle elämän keskiössä on oma käytännöllinen olemassaolonsa, kun nuoren elämässä idealistisilla asioilla oli ensisijainen asema.¹⁴ Ainutkertaiselle yksilölle maailma on omaisuutta riippumatta asioiden laillisista omistusoikeuksista. Kaikki on ainutkertaisen omaisuutta, ja ainutkertaisella on oikeus kaiken käyttämiseen, minkä ottamiseen omat voimat riittävät.

Stirneriläisen kehityksen taustalla on Hegelin filosofiasta periytyvä dialektisen muutoksen ajatus. Maailman kokeminen itselle kammottavana (*unheimlich*) vaatii ottamaan sen haltuun. Lapsuudessa materiaalsen maailman

MARKUS HANNILA Max Stirnerin elämä

Johann Kaspar Schmidt syntyi 25. lokakuuta 1806 Bayreuthissa silloisessa Preussissa keskiluokaisen perheen ainoaksi lapseksi. Hänen isänsä kuoli pojan ollessa puolivuotias. Johann Kasparin äiti meni uusiin naimisiin itseään vanhemman apteekkarin kanssa 1809, ja perhe muutti Kulmiin. Poika palasi Bayreuthiin 1818 aloittaakseen lukionkäynnin. Kouluvuosilta periytyy hänen käyttä-

mänsä pseudonyymi Max Stirner, jonka hän sai korkean otsansa (saks. *Stirn*) takia. Stirner valmistui hyvin arvosanoin ja aloitti filosofian opinnot Berliinin yliopistossa 1826. Hän opiskeli Hegelin ja Schleiermacherin alaisuudessa. Äidin mielenterveysongelmien takia opinnot eivät kuitenkaan menneet niin hyvin kuin olisi toivonut, eikä Stirner saanut yliopistollista opetuspatenttia. Vuonna 1837 hänen isäpuolensa kuoli ja äitinsä kirjoittautui mielisairaalaan, jossa vietti lopun ikänsä. Stirnerin samana vuonna solmima avioliitto päättyi 1838, kun hänen vaimonsa kuoli lapsivuoteeseen.

Stirner aloitti 1839 opettajana yksityisessä tyttökoulussa ja alkoi viettää kaksoiselämää. Hän liikkui Berliinin radikaalien avantgardistien ja poliittisten aktivistien joukoissa. Stirner oli 1841 lähtien säännöllinen tuttavuus nuorhegeliläisten suosimassa Hippelin viinituvassa. Siellä viettivät aikaansa muun muassa Bruno Bauer, Friedrich Engels, Moses Hess ja David Strauss. Stirner aloitti kirjallisen toiminnan pseudonyymillään kirjoittamalla artikkeleita ja runoja erinäisiin lehtiin. Hippelin viinituvassa hän tapasi toisen vaimonsa Marie Dährnhardtin, jonka kanssa hän oli nai-

vieraus vaati lasta toimimaan ja ottamaan siitä selvää. Mielen kehittyminen poistaa materiaalisen maailman kammottavuuden kohottamalla sen yläpuolelle ideoiden maailman, joka myös on yksilölle vieras. Aikuisuuden egoistinen omakohtaisuus poistaa ideoiden vierauden ja auttaa näkemään niiden hyväksymisen ja uusintamisen henkilökohtaisena asiana. Egoismissa suhde maailmaan kaikkiaan on omistava: havaittavuudesta tai kokijuuudesta siirrytään omistajuuteen. Kokemuksista tulee omia, ja materiaaliset sekä ideaaliset auktoriteetit menettävät todellisen valtansa yksilöön. Vaikka yksilön kehittyminen yhteiskunnassa, niin Carrollin mukaan Stirnerin teoria yksilön toiminnasta perustuu ahistorialliseen käsitykseen ihmisestä, jonka ei välttämättä tarvitse olla moderni tai sivistynyt.¹⁵

Stirneriläisessä yksilönkehityksessä toteutuu sosiaalinen dialektiikka: yksilö muuttaa yhteisöä toimillaan, siinä missä yhteiskunta määrittää egoistin kapinallisuuden rajoja ja itsetoteutusta. Yksilön yksilöllistyminen on siis taistelua yhteisön määrittelyä vastaan. Aikuistuttuaan egoisti on irtautunut sosiaalisesta dialektiikasta. Aikuisen suhde yhteiskuntaan on yksisuuntainen, aikuinen ylittää yhteiskunnan identiteetit ja sosiaaliset roolit, eivätkä ne määritä häntä.¹⁶ Stirnerin filosofian mukaan riippuu yksilöstä, kuinka yksilölliseksi hän lopulta kehittyy. Jotkut yksilöt eivät aikuistu lainkaan, tai aikuistuvat vain osittain elämänsä aikana Stirnerin esittämässä mielessä.

Stirnerin egoistinen aikuinen on mielettömässä maailmassa juureton. Hän tiedostaa, ettei hänellä ole pysyvää identiteettiä, persoonaa eikä roolia. Jotkut kokevat tämän eksistentiaalisen tilanteen ahdistavana ja pelottavana, toiset taas mahdollisuutena. Kierkegaardilla se johti irrationaaliseen uskonhyppyyn, Nietzscheillä ajatuksiin yli-ihmisestä, Heideggerilla kansallissosialismiin ja Sart-

rella sosialismiin. Stirner suhtautuu tilanteeseen ironisen tyyneesti. Stirner-kriitikko R. W. Paterson tuomitsee tätä kevytmielistä nihilismia edustavan Stirnerin egoistin seuraavilla määreillä:

”juureton, irtolainen, riippumaton; kevytmielinen, epävakaa, vastuuton; tuhlaten epävakaisen ja tilapäisen olemassaolonsa tietoisien epämoraalisella uralla tai harkitusti ja perusteettomasti kieltäytyen maksamasta: yksinäisessä ja mielivaltaisessa *ainutkertaisessa* henkilöityy kaikki, mikä on negatiivista ja tuhoavaa. Armottoman egoistin petomaisiin ja julmiin piirteisiin Stirner on kuvannut piittaamattoman nihilistin ontot ja irstailevat määreet.”¹⁷

Patersonin mukaan Stirnerin filosofia on länsimaisen individualismin pahimpien puolien ylistys ja eurooppalaisen kulttuurin rapautumisen sairaskertomus. Paterson ei ymmärrä Stirnerin egoismin kapinallisuutta – Stirnerin ainutkertainen yksilö on pikemminkin eurooppalaisen individualistisen kulttuurin kieltävä kuin sitä uusintava. Individualismi on ideologinen rakenne, joka Stirnerin mukaan rakentaa valheellista individualismia, jossa yksilöiden niin sanottu yksilöllisyys ja yksilölliset pyrkimykset ovat aina ideologisen kulttuurisen järjestyksen rakenteistamaa erilaaisuuden samankaltaisuutta. Niin kutsuttu individualistinen kulttuuri palvelee kaupallista kulttuuria ja maailmankuvaa, joka ei kaupallistamatonta poikkeavuutta hyväksy. Stirnerin egoismi on radikaalia lakien ja normien vastaista juhlikaa yksilöllisyyttä, ei normeihin tai trendeihin sopeutuvaa mukavuudenhalua. Jokaisella on oikeus olla se, mihin voimat riittävät.¹⁸ Toisin kuin Paterson ajattelee, egoistin nautinnonhalulle voidaan rakentaa eettinen kartta. Tuo kartta on kuitenkin aina temporaalinen ja anarkkinen, ei koskaan universaali ja hierarkkinen –

misissa 1843–1846. Marie oli aikansa poikkeusnainen: hän käytti housuja, tupakoi ja vietti aikaansa kapakoissa. Maxin ja Marien häät olivat muodollisesti epäviralliset, tai oikeastaan surkukupaisat. Seremonia toimitettiin Maxin ja Marien asunnossa, jossa pastori Marot'n otti vastaan paitasillaan korttia pelaava ja oletettavasti humalainen sulhanen sekä hänen todistajansa Bauer ja Ludvig Bühl. Morsian saapui myöhässä ja arki-vaatteissaan. Asunnosta ei löydetty Raamattua, joten poppoo lainasi opuksen naapurista. Kukaan ei ollut muistanut ostaa sormuksia, joten pari vihittiin Bauerin kukka-

rosta irrotetuilla kuparirenkailla.

Stirner alkoi 1843 valmistella ainoaa merkittävää kirjaansa *Der Einzige und sein Eigentum*, joka ilmestyi loppuvuodesta 1844. Teos herätti suurta huomiota, ja hetken aikaa Stirner oli etujoukkolaisten huulilla. Kritiikkiä tuli esimerkiksi Ludwig Feuerbachilta. Karl Marxin *Deutsche Ideologiasta* suurin osa on Stirnerin arvostelua. Eräät tutkijat ovat Lawrence Stepelevichin tapaan esittäneet *Der Einzigen* vaikuttaneen merkittävästi siihen, että Marx sanoutui irti Feuerbachin humanismista ja ryhtyi kehittämään dialektista materialismiaan. Stirnerin julkaisu

oli tapahtuma itsessään, sillä kiristynyt sensuuri uhkasi kaikkien radikaalien kirjojen julkaisua. Leipzigin väljemmän sensuurin takia kirjan kustantaja oli sikäläinen Otto Wigand. Nidettä toimitettiin salaa kirjakauppoihin, mutta silti Leipzigin viranomaiset onnistuivat takavarikoimaan osan painoksesta. Kirja oli hetken kielletty, mutta sitten se vapautettiin sensuurista 'liian omituisena ollakseen vaarallinen'. Preussissa nimeke kiellettiin lähes 1800-luvun loppuun asti. Teos ei kuitenkaan ollut kaupallinen menestys: sanouduttuaan irti opettajan työstään 1844 Stirnerit elivät vaimon perintörahoilla.

”Stirner ei kannata anarkismia, mutta hänen filosofiaansa voi pitää anarkiana.”

juuri tämä piirre karkottanee Patersonin kaltaiset univerversaaleja sääntöjä toivovat moralistit Stirnerin ääreltä.

Hedonistinen politiikka

Aikuisuuden egoismissa nautitaan ruumiillisuudesta. Lihallisessa nautinnossa yksilö vapautuu ideoiden abstraktista maailmasta elämän konkreettisuuteen. Moraalista ja hierarkkisista alistussuhteista vapautuminen ei merkitse luisumista negatiiviseen nihilismiin. Seurauksena ei ole se, että millään ei ole väliä, koska yksilön edulla ja nautinnalla on perustava merkitys. Arvokkaaksi muodostuvat sellaiset seikat ja käytännöt, jotka lisäävät yksilön omaehtoisuutta ja elämän nautinnollisuutta.

Elämästä nauttiminen on elämän tuhlaamista. Se edellyttää itsen etsimisen lopettamista. Näin Stirnerin kapinallisuus tulee arkihetkeen, paremmasta tulevaisuudesta haaveilemisen sijaan nykyisyydestä on otettava ilo irti. Stirnerin näkemys nautinnosta on eräällä tavalla yksisuuntainen: nautinto on yksilön sisällä, vaikka näen-

näisesti nautinnon kohde olisikin ulkopuolinen. Elämän ja nautinnon kannalta suhde muihin ihmisiin on välttämätön. Vaikkei Stirner sitä suoraan sanokaan, seurauksena on käsitys vastavuoroisesta hedonismista. Hän luonnehtii suhdetta toiseen melko brutaalisti: ”Minulle sinä et ole muuta kuin ruokaani, myös silloin kun sinä syöt ja käytät minua. Meillä ei ole toisiimme muuta yhteyttä kuin käyttökelpoisuus, hyödynnettävyys, hyöty.”¹⁹ Maailmassa ei ole mahdollista erottautua täydellisesti muista ihmisistä, eikä se olisi, ainakaan useimmille ihmisille, myöskään nautinnollista. Stirner keskittyy kirjassaan *Der Einzige und sein Eigentum* lähinnä yhteiskuntakausalliteetin paljastamiseen ja purkamiseen, eikä anna ohjeita yhteisölliseen järjestymiseen. Hän esittää kuitenkin yhteiskunnalle vaihtoehtoisena yhteistoiminnan muotona ’egoistien unionin’, joka perustuu osallisten vapaaehtoisuuteen ja on koska tahansa purettavissa.²⁰ Unionin tarkoituksena voi pitää siihen osallistuvien yksilöiden nautinnon edistämistä ja toimintamahdollisuuksien parantamista.

Stirner aloitti 1845 yhteistoiminnallisesti maitokaupan pidon, mutta radikaalien yritys ei saanut asiakkaita, maidot happanivat ja Marien perintö hupeni. Stirner eli vuoden 1846 lainarahalla, kunnes Marie jätti hänet. Stirner saksansi 1845–1847 Adam Smithin *Wealth of Nationsia*. Hänen käännöksenään ilmestyi 1847 Jean-Baptiste Sayn taloustieteellisiä tekstejä.

Stirnerin toimittama ja esipuheistama vallankumouksen historia, *Geschichte der Reaction*, julkaistiin 1852. Kaksiosaiseen teokseen on koottu muun muassa August Comten ja Edmund Burken kirjoituksia. Avioeronsa jälkeen Stirner vaihtoi asuntoa usein välttääkseen vuokranmaksua, mutta vuosina 1853 ja 1854 hän joutui lyhyiksi ajoiksi vankilaan

maksamattomien velkojensa takia. Stirner kuoli 1856 asunnossaan Berliinissä hyönteisen pureman aiheuttamaan tulehdukseen 49-vuotiaana. 28. kesäkuuta pidetyissä hautajaisissa ei tietävästi ollut läsnä muita kuin hänen vanhat nuorhegeliläiset ystävänsä Bauer ja Bühl, jotka maksoivat hautajaiskustannukset, sekä Stirnerin vuokraemäntä rouva Weiss. Stirnerin hauta oli pitkään ilman hautakiveä. Bühl oli aloittanut keräystä hautakiven hankkimiseksi, mutta vasta 1892 haudalle pystytettiin hautakivi, jonka kustansi Stirnerin elämäkerturi John Henry Mackay.

1890-luvulla Stirnerin filosofia nousi arvossaan, kun hänen kirjoituksensa alettiin nähdä Friedrich Nietzschen ajatuksia ennakoivina. Kiinnostuksen aallossa *Der Ein-*

zigesta otettiin uusi painos 1893. Se käännettiin ranskaksi (1900), tanskaksi (1901), espanjaksi (1901), italiaksi (1902), venäjäksi (1906), amerikanenglanniksi (1907), hollanniksi (1907), ruotsiksi (1910) ja japaniksi (1920). Uusintapainoksen ja käännösten myötä Stirnerin teos eksyi lukuisten muiden lisäksi niinkin erilaisten hahmojen kuin Max Ernstin, Marcel Duchampin, Carl Schmittin, Benito Mussolinin, Albert Camus’n, Martin Buberin, Erich Frommin, Rudolf Steinerin ja Ernst Jüngerin käsiin. Myöhemmin kirja on käännetty myös katalaaniksi (1986), kreikaksi (2002), portugalkiksi (2004) ja puolaksi (2005). Englanninkielisiä ja saksankielisiä painoksia on ilmestynyt useita.

Stirneriin lähtökohdille ajatteluaan perustava Onfray on pohdiskellut vapaan yhteisön toimintalogiikkaa Stirneriä enemmän. Onfrayn hedonistinen politiikka esittää mallin hierarkiattomalle yhteiselolle, joka ei rakennu annetuille lähtökohdille vaan suvereenien yksilöiden nautinnon lisäämiseen ja nautinnolliseen yhteistoimintaan. Hedonistisen politiikan malli ei edellytä mitään perustavaa moraalista tai laillista järjestystä valintojen tekemiselle. Erilaisissa tilanteissa määräytyvät suhteet ovat seurausta toimijoiden välisistä vapaaehtoisista sopimuksista. Onfrayn sanoin tilanteissa luodaan aina uusi eettiikka kulloistakin tilannetta varten: ”Intersubjektiivisuuden sääntöjen tulisi seurata sopimuksesta suhteen toimijoiden välillä.”²¹ Toiminta on väliaikaista ja johonkin päämäärään suuntautunutta. Se ei muodosta pysyviä instituutioita. Päämääränä hedonistisessa politiikassa on nautinnon asettaminen ihmissuhteiden keskiöön. Myös politiikan tarkoitus on nauttia ja tuottaa nautintoa ilman johtamista ja seuraamista.

Poliittinen hedonismi on Onfrayn mukaan nähtävä antikapitalistisen kapinallisuuden muotona, jolla luodaan omia yksilöllisiä arvoja maailmaan.²² Hyväksyttävää nautintoja tai niistä päättämisen tapoja rajoittavia normatiivisia ohjeita ei ole. Onfrayn eettiikka on siis ymmärrettävä etymologiansa mukaisesti tapana (*ethos*), eikä siihen tule liittää normatiivista voimaa. Kukin valitsee kulloisessakin ajallisessa tilanteessa etukäteen määrittelemättömästi: yksilö tekee tilannesidonnaisesti valintansa tarpeen vaatiessa. Ryhmän sisäistä toimintaa ohjaavat normatiivisten sääntöjen sijaan hedonistiset voimat: keskihakuisuus ja keskipakoisuus.

’Keskihakuisuus’ vetää yksilöitä toisiaan kohti: yksilö hakeutuu lähelle hänelle tärkeitä ihmisiä, siis ihmisiä, jotka voivat lisätä hänen nautintoaan. Maksimoidakseen oman nautintonsa yksilö hakeutuu ihmisten seuraan, joiden kanssa voi tavoitteitaan toteuttaa. Niin ikään tavoitteiden yhteensopivuus sinetöi hedonistisen sopimuksen yksilöiden välillä.²³ Yksilö voi näin liittyä samankaltaisen tavoitteen tai nautintakentän jakavien kanssa ja lisätä omia mahdollisuuksiaan toteuttaa omaa ainutkertaisuuttaan. Stirneriläisessä hedonismissa on siis sijaa välittämälle toisia kohtaan. Toisista välittäminen on itsessään nautinnollista ja samalla se ylläpitää suhdetta, joka mahdollistaa muunlaisten nautintojen jatkumisen. Keskihakuisuus kestää vain sikäli kuin suhde tuottaa nautintoa siihen osallistuville.

Jos suhde muuttuu ja nautinnon mahdollisuus pie-

nenee tai katoaa kokonaan, yksilöiden välinen voima muuttuu ’keskipakoisuudeksi’. Se on pohjimmiltaan väkivallaton keino hankkiutua eroon yksilöistä, joiden hedonistinen nautinnon tavoittelu on itselle vahingollisempaa kuin näistä yksilöistä saatu hyöty. Suhteiden ylläpitäminen tuollaisiin henkilöihin vähenee tai katkeaa kokonaan.²⁴ Autonomisten yksilöiden kesken ja hierarkiattomien suhteiden oloissa kenenkään ei tarvitse sietää henkilöä, josta on itselle pelkkää haittaa. Tällainen henkilö etäänny kauemmaksi yksilön keskuksesta ja muuttuu merkityksettömäksi. Vapaalla yksilöllä ei ole velvollisuutta alistaa omaa vapauttaan toisen yksilön vapauden toteuttamisen takia.²⁵ Alistavan henkilön kanssa ei yksinkertaisesti tarvitse olla tekemisissä. Keskipakoisuus heittää yksilön irti toimimattomasta suhteesta ja useamman yksilön tapauksessa syrjäyttää haitallisen yksilön ulos suhteiden verkostosta.

Anarkia

Stirnerin ajatukset egoistien unionista ja Onfrayn hedonistinen politiikka johtavat yhteisölliseen anarkiaan. Anarkia ei tällöin kuitenkaan tarkoita samaa, mitä valtamedian uutiset väittävät sen olevan: anarkia ei ole tuhoa ja turvattomuutta, vaan yksilöiden vapaata yhteenliittymistä omien elämänehtojensa parantamiseksi. Hierarkioiden yhdistyminen on samalla hyökkäys järjestyneen yhteiskunnan alistavaa valtaa vastaan. Stirner otti esille unionin tarkoitusta havainnollistaessaan inhimillisten perustarpeiden tyydyttämisen. Antamalla muiden tyydyttää tarpeemme menetämme valtaamme elämäämme ja pahimmillaan alistumme hyväksikäytetyiksi.

”Leipä on kaikkien kaupunkilaisten yhteinen tarve; siksi he voisivat helposti pystyttää yhteisen leipomon. Sen sijaan he jättävätkin tarpeiden tyydytyksen kilpaileville leipureille. Samoin lihan lihakauppiaille, viinin viinikauppiaille ja niin edelleen. Kilpailun poistaminen ei tarkoita kiltajärjestelmän suosimista. Ero on tässä: Killassa leipominen tai sen sellainen on kiltaveljien asia; kilpailutilanteessa mielivaltaisesti kilpailevien asia; unionissa taas se on niiden asia jotka tarvitsevat leipää, siis minun, sinun asia, ei kiltaan kuuluvien eikä kilpailevien leipurien, vaan unioniin yhdistyneiden asia.”²⁶

Koska mitkään lait eivät velvoita, tarvittavien välineiden varastaminen unionille on täysin hyväksyttävää, mikäli

”Vain ideologian vallassa oleva voi unohtaa empaattisuuden ja kanavoida vihansa kiduttamiseen ja tuhoamiseen.”

yksilön tai kollektiivin voimat siihen riittävät.²⁷ Tarvitavien keinojen pohdinnassa punnitaan kulloisenkin tilanteen ominaisuuksia eikä mitään periaatteellisia kysymyksiä. Anarkian kysymys on ennen kaikkea praktinen – ei moraalinen tai ekonominen. Kun kulttuurista periytyvillä normeilla ei enää ole yksilöitä sitovaa valtaa, kaikesta tulee sallittua.

Anarkinen kapinallisuus ei edellytä suurta vallankumousta ja tulevaisuuden suunnitelmia vaan anarkian elämistä nykyhetkessä. Stirnerinsä lukenut Hakim Bey on kehitellyt ajatuksen ’väliaikaisesti autonomisesta alueesta’ (*TAZ*), joka antaa osallistujille mahdollisuuden nauttia ja elää autonomisesti auktoriteetin keskellä. Osallistumisessa säännöt kielletään ja toiminta on itse päämääränsä. Saul Newmanin määritelmän mukaan tällaisessa kontingentissa tapahtumassa toteutuu *an-anarkismi*, kapina ilman syytä tai pyrkimystä.²⁸ *TAZ* toteuttaa autonomisen utopian ja yksilöiden vapauden paikallisesti ja ajallisesti rajoitetusti.²⁹ Paikkaan ovat tervetulleita kaikki, jotka autonomisesti haluavat olla maailmassa ja nauttia paikan mahdollistamasta nautinnosta. *TAZ* on riippuvainen osallistuvien yksilöiden toiminnasta ja toiminta muotoilee paikan luonteen ja tapahtuman mahdollisuuden. *TAZ* ei ole sidottu paikallisesti, vaan voi yhtäkkisesti syntyä kaikkialla, missä osallistujat löytävät tai luovat railon auktoriteetin kenttään. Syy osallistumiseen on itse osallistumisen nautinnossa, juhlassa joka osallistumisessa jo sinänsä on, ja siinä laajemmassa vapaudessa, jonka osallistuminen yksilölle antaa.³⁰

Hedonistiset yhteenliittymät, yhteisen tavoitteen takia perustetut unionit ja avoimet tapahtuman politiikan mukaiset juhlat muodostavat autonomisia pisteitä ja kenttiä, jotka murentavat hierarkkisiin suhteisiin pe-

rustuvien valtioiden, instituutioiden, uskontojen ja kapitalismin perustaa.³¹ Tämänkaltaiset anarkkiset liitot ovat aina olleet olemassa. Kuten Stirner esittää, lasten leikit ja ystävien tapaamiset ovat lähellä anarkkisia tapahtumia. Bey lisää esimerkkeihin illalliskutsut, piknikit, konferenssit ja festivaalit, jotka potentiaalisesti jo ovat autonomisia ja valtioauktoriteetilta karkaavia paikkoja.³² Ne ovat tapahtumia, joita ei ole ilman osallistujia, ja joiden luonteen osallistujat luovat tuomalla itsensä ja asiansa yhteen toisten kanssa. Pisteet ja kentät muodostavat vaihtoehtojen mahdollisuuden ilman toisten vaihtoehtojen poissulkemisen logiikkaa, joka on ollut ominaista sosialistisille ja fasistisille yhteiskuntakuviteluille.

Anarkkisista säröistä muodostuu vaihtoehtoisia malleja elää ja nauttia elämästä. Onfrayn mukaan hedonistiset yhteenliittymät ovat modernin vallankumoustoiminnan muoto³³. Hedonistisesti jäsentyneiden yhteenliittymien kautta on mahdollista rapauttaa vallitsevia valtarakenteita sen lisäksi, että kulloinenkin tapahtuma on jo autonomian hetkellinen toteutus. Tätä Onfray kutsuu ’molekulaariseksi vallankumoukseksi’.³⁴ Hedonististen yhteenliittymien voima maailmaa muuttavina on siinä, että ne muodostavat autonomisia alueita, joilla kapitalismin lait eivät päde. Egalitaariset yhteisöt pyrkivät jäsentensä elämän mahdollistamiseen ja nautinnon lisäämiseen kapitalistisen markkinatalouden ulkopuolella.

Yhdistymisen perustana on osaltaan kaikkia tuntevia olentoja kohtaan tunnettu empatia: toisten onni lisää onneamme, toisten kärsimys tuntuu meistä pahalta. Tämän ymmärtämiseksi ei tarvita käskyä rakastaa lähimmäistä. Tunne on Stirnerin mukaan puhtaasti egoistinen: rakastamme toisia ihmisiä, ei vain tiettyjä yksilöitä

vaan kaikkia, koska rakastaminen tuntuu meistä hyvältä, rakastaminen on meille luontevaa ja miellyttävää³⁵. Omaehtoisen elämän ja valitun yhteisön puolustamiseksi myös väkivalta voi tulla kyseeseen. Luontaisesta empatiasta riippumatta väkivaltaisen vastustajan tai toisen tuntevan olennon tappaminen ei ole mahdotonta. Tämä ei ole moraalinen vaan käytännöllinen teko, omien elämänmahdollisuuksien ylläpitäminen. Stirneriläinen väkivalta ei silti koskaan voi saavuttaa poliittisesti tai moraalisesti motivoituneen väkivallan laajuutta. Vain voimakkaan ideologian vallassa oleva ihminen voi unohtaa empaattisuuden ja purkaa vihaansa kiduttamiseen ja tuhoamiseen. Stirnerin haaveilema egoistinen ja yksilön itsetoteutukseen perustuva anarkia, 'kaikkien sota kaikkia vastaan', vaikuttaa rauhanomaiselta yhteiselolta verrattuna viime vuosituhansien ihmisyyhteisöjen lähimmäisenrakkauteen, oikeuskaisuuteen ja taloudelliseen realipolitiikkaan perustuneisiin kureihin.

4. Deodorantit ovat haitallisia. Kapitalistit pitävät siitä, sillä he etsivät jatkuvasti uusia sairauksia parannettaviksi. Kapitalistit rakastavat uusien lääkkeiden keksimistä. Lääkkeistä he saavat rahaa ja voittavat palkintoja. Lääkkeet myös aiheuttavat uusia sairauksia, joten kapitalistit voivat kehittää yhä uusia lääkkeitä.

5. Deodorantit peittävät kapitalistien tuotteiden ihmiskeholle aiheuttaman vahingon. Lihan ja kapitalistien myymien muiden kehonsaastuttajien syöminen saa sinut haisemaan. Kapitalistit eivät halua sinun lopettavan trikoiden käyttämistä tai kehonsaastuttajien syömistä.

jatkoa toisaalta, jatkuu toisaalle

Viitteet

- 1 Esim. McLellan 1969.
- 2 Esim. Holz 1976 & Paterson 1971.
- 3 Nietzsche-yhteydestä ks. Paterson 1971 & Mackay 1898; poststrukturalismin edeltäjänä Stirneriä pitävät Newman 2007 & Koch 1997.
- 4 Goldman 1911, luku "Anarchism. What it Really Stands for?"
- 5 Woodcock 1963.
- 6 Paras esimerkki tästä lienee Murray Bookichinin opissa ollut Clark 1976, joka pyrkii puolustamaan kannattamaansa sosiaalista anarkismia tyrmäämällä Stirnerin anarkistisuuden.
- 7 Tietävästi Proudhon oli ensimmäinen, joka käytti itsestään nimitystä "anarkisti".
- 8 Kreikan kielestä *archos* – esivalta ja sen kieltävä etuliite *an*.
- 9 Stirner 1844, 354.
- 10 Sama, 9–10.
- 11 Sama, 10.
- 12 Sama, 10–14.
- 13 Sama, 14.
- 14 Sama, 14–15.
- 15 Carroll, 1974, 68.
- 16 Sama, 71–72.
- 17 Paterson 1972, 248.
- 18 Stirner 1972, 207.
- 19 Sama, 332.
- 20 Sama, 196–197.
- 21 Mollereau 2006
- 22 Onfray 1997, 159–184.
- 23 Onfray 2005.
- 24 Sama.
- 25 Stirner 1986, 94.
- 26 Stirner 1972, 306.
- 27 Sama, 290–291.
- 28 Newman 2004, *rebellion without "why"*.
- 29 Bey 1991.

- 30 Sama.
- 31 Onfray 1997, 211–234.
- 32 Bey 1991.
- 33 Onfray 2004, 159–162.
- 34 Sama, 162.
- 35 Stirner 1972, 324.

Kirjallisuus

- Black, Bob, Theses on Anarchism after Post-Modernism Insurgent Desire. The Online Green Anarchy Archive: <http://www.insurgentdesire.org.uk/theses.htm>. Luettu 19.10.2009
- Bey, Hakim, *T.A.Z. The Temporary Autonomous Zone, Ontological Anarchy, Poetic Terrorism Autonomedia*: http://www.hermetic.com/bey/taz_cont.html. Luettu 19.10.2009
- Carroll, John, *Break-out from the Crystal Palace. The Anarcho-Psychological Critique: Stirner, Nietzsche, Dostoevsky*. Routledge and Kegan Paul, London 1974.
- Clark, John P., *Max Stirner's Egoism*. Freedom Press, London 1976.
- Goldman, Emma, *Anarchism and Other Essays* (1910). <http://www.gutenberg.org/etext/2162>. Luettu 19.10.2009.
- Holz, Hans Heinz, *Die Abenteuerliche Rebellion*. Luchterhand, Neuwied 1976.
- Koch, Andrew M., Max Stirner: The Last Hegelian or the First Poststructuralist? *Anarchist Studies*. Vol. 2, No. 2, 1997, 95–108.
- Landstreicher, Wolfi, *Against the Logic of Submission*. Venomous Butterfly Publications, Portland 2005.
- Laska, Bernd A., *Ein dauerhafter Dissident. 150 Jahre Max Stirners Einziger. Eine kurze Wirkungsgeschichte*. LSR-Verlag, Nürnberg 1996.

- Mackay, John Henry, *Max Stirner. Sein Leben und sein Werk* (1898). Selbstverlag, Berlin 1914.
- McLellan, David, *The Young Hegelians and Karl Marx*. Macmillan, London 1969.
- Mollereau, Bertrand Do Atheists have (Bio) Ethics? An Interview with Michel Onfray. *Natural Selections* (2006). <http://selections.rockefeller.edu/cms/science-and-society/do-atheists-have-bio-ethics-an-interview-with-michel-onfray-2.html>. Luettu 19.10.2009
- Newman, Saul, Interrogating the Master: Lacan and Radical Politics. *Psychoanalysis, Culture & Society*. Vol. 9 No. 3, 2004, 298–314.
- Newman, Saul, Anarchism, Poststructuralism and the Future of Radical Politics. *Sub-Stance*. Vol. 36, No. 2, 2007, 3–18.
- Onfray, Michel, *Kapinallisen politiikka. Tutkielma vastarinnasta ja taipumattomuudesta* (Politique du rebelle, 1997). Suom. Tapani Kilpeläinen. *niin & näin* -kirjat, Tampere 2004.
- Onfray, Michel, Valikoiva etiikka ja Libertaarinen politiikka. Esitelmämoniste (Bibliothèque Nationale 10. & 11.2.2005). Suom. Tapani Kilpeläinen. 2005
- Paterson, R. W. K., *The Nihilistic Egoist. Max Stirner*. Oxford University Press, Oxford 1971.
- Stirner, Max, *Der Einzige und sein Eigentum* (1844). Reclam, Leipzig 1972.
- Stirner, Max, Das Unwahre Prinzip unserer Erziehung, oder: Humanismus und Realismus. Teoksessa *Max Stirner: Parevga, Kritiken, Repliken* (1842). Toim. Bernd A. Laska. LSR-Verlag, Nürnberg 1986, 75–97.
- Woodcock, George, *Anarchism. A History of Libertarian Ideas and Movements*. World Publishing, Cleveland 1963.